

**Ferenc pápa Irakban –
Remény és lehetőség az iraki keresztényeknek?**

Pope Francis in Iraq -
Hope and Opportunity for Iraqi Christians?

WAGNER PÉTER – ZELEI PÉTER

KKI-elemzések

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

Külügyi és Külgazdasági Intézet

Lektorálta:

Baranyi Tamás Péter

Szöveggondozás:

T-Kontakt Kft.

Tördelés:

Lévárt Tamás

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: + 36 1 279-5700

E-mail: info@ifat.hu

<http://kki.hu>

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerzők magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők a Külügyi és Külgazdasági Intézet, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Magyarország Kormánya álláspontjának.

© Wagner Péter – Zelei Péter, 2021.

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2021.

ISSN 2416-0148

<https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.E-2021.17>

Összefoglalás: Ferenc pápa első katolikus egyházfőként történelmi látogatást tett Irakban 2021 márciusában. A közel-keleti út komoly kockázatokkal járt, hiszen az északi területeken ma is aktív az Iszlám Állam, a kormány pedig csak mérsékelt ellenőrzéssel bír a síita milíciák felett. Ráadásul az 1,2 millió belső menekültet számláló országban jelenleg tombol a koronavírus-világjárvány, rendkívüli kihívás elé állítva a kormányzatot. A pápa útjának kettős célkitűzése volt, egyszerre szolgálni az ökumenikus dialógust és tovább erősíteni a vallásközi párbeszédet. A szentatya háromnapos programja során számos, szimbolikus erővel és történelmi jelentőségű üzenettel bíró találkozásra került sor, többek között a síita iszlám talán legbefolyásosabb vallási vezetőjével, Ali al-Szisztáni nagyajattalhal, valamint a muszlim, jezidi, mándeus és zoroasztriánus vallások vezetőivel, akikkel a pápa Ábrahám próféta bibliai szülőhelyén közösen imádkozott. A látogatás utolsó napján a keresztények, közvetve pedig a sokat szenvedett iraki vallási és etnikai kisebbségek kaptak figyelmet. Az egyházfő látogatása az Iszlám Állam által egykor elfoglalt és lerombolt keresztény helyszíneken fontos üzenetet hordozott. Az elemzés végigköveti a hivatalos látogatás kettős célját: az írás első fele Ferenc pápa eddigi erőfeszítéseit mutatja be a vallásközi párbeszéd területén, míg a második rész az iraki keresztények jelenlegi helyzetével foglalkozik.

Kulcsszavak: Vatikán, Irak, kereszténység, vallásközi párbeszéd, kisebbségek

Abstract: *As first Catholic pontiff, Pope Francis made a historic visit to Iraq in March 2021. His journey to the Middle Eastern country posed serious risks as separated cells of the Islamic State are still active and the central government exercises only moderate control over Shiite militias. In addition, the Covid-19 pandemic is raging in the country with 1.2 million internally displaced people. The purpose of the Pope's journey was twofold, serving and strengthening both the ecumenical and interfaith dialogues. During the three-day program, the Holy Father had a number of historical encounters with strong symbols and powerful messages, including one of the most influential religious leader of the Shia Islam, Grand Ayatollah Ali al-Sistani and the representatives of other historical churches of Iraq, praying together at the biblical birthplace of Abraham. On the last day of his journey, Pope Francis visited the Christian communities of northern Iraq, directing the international attention to the suffering of ethnic-religious minorities. Visiting the ancient Christian cities of the Nineveh Plains occupied and demolished by the Islamic State, the Pope brought important messages of hope and revival. This analysis follows the route of the papal visit, contextualizing Pope Francis' efforts in the field of interfaith dialogue and assessing the current situation of Christianity in Iraq.*

Keywords: *Vatican, Iraq, Christianity, interreligious dialogue, minorities*

BEVEZETŐ

Ferenc pápa 2021. március elején háromnapos, történelmi látogatást tett Irakban. A közel-keleti út az erőszak mellett az új koronavírus-járvány terjedése miatt is komoly kockázatokat rejtett, az ilyen utakat kísérő tömegek miatt. Az út kettős célkitűzése egyrészt az ökumenikus dialógus elmélyítése, másrészt a vallásközi párbeszéd erősítése volt. Míg a síita és szunnita közösségek számára a pápa a békés együttélés üzenetét hozza el, az ország keresztény kisebbségei számára a Szentatya látogatása és az azt kísérő nemzetközi figyelem az élet normalizálódásának reményét és lehetőségét jelentheti. Erre utal a látogatás mottója is: „Mindnyájan testvérek vagytok!” (Mt 23,8).

A Szentatya látogatása sűrű programtervet követett, melynek kivitelezése komoly fizikai megterheléssel járhatott a 84 éves egyházfő számára. A koronavírus-járvány kitörése óta ez volt a Szentatya első látogatása Olaszországon kívül. A vírushelyzet és a terrorizmus veszélye miatt az útra extrém óvintézkedések mellett került sor. A hagyományosan óriási tömegeket vonzó pápalátogatás programjain való részvétel módját a járvány terjedése miatt jelentősen [át kellett tervezni](#). Mind Irakban, mind Kurdisztánban komoly szigorításokat és éjszakai kijárási tilalmat vezettek be már hetekkel a Szentatya érkezése előtt.

Jelen elemzésünkben Ferenc pápa iraki utazását mutatjuk be két szempontból. Egyfelől a Szentatyanak a vallásközi párbeszéd elősegítéséért tett erőfeszítéseit elemezzük – kitekintéssel a korábbi időszakban tett utazásaira és üzeneteire – másfelől az ökumenikus dialógus keretében, az iraki keresztények között tett látogatása kapcsán foglalkozunk a keresztény közösségek jelenlegi helyzetével.

ABU-DZABITÓL NEDZSEFEN ÁT URIG, A VALLÁSKÖZI PÁRBESZÉD ÚTJÁN

Az egyházfő 2013-as beiktatása óta nagy hangsúlyt fektet a [vallásközi párbeszéd](#) erősítésére. Beszédeiben gyakran hangsúlyozza a „falak lebontásának és hidak építésének” szükségét, utalva hivatalának latin elnevezésére, a pontifex („hídverő”) szó eredeti jelentésére. Pápasága első évében, 2014-ben látogatást tett a Szentföldön (Izrael, Palesztina, Jordánia), ahol a zsidósággal és az iszlámmal folytatott párbeszéd mellett közvetlen [kapcsolatba került](#) a szíriai és iraki polgárháborúk elől menekülő keresztényekkel is. Ferenc pápaságának egyik fontos [üzenete](#), hogy a periférián élőkkel, elesettekkel, szegényekkel és menekülőkkel való találkozás más kultúrák megértésére, tolerálására, a „megszokott köreinken túli barátságok építésére” bátorít. Mindez segít eloszlatni a közömbösséget, a félelmet és a bizalmatlanságot, ami azért is fontos, mert csak így tudjuk észrevenni a szükségét szenvedőket magunk körül. Ezek a gondolatok

olyan, rendkívül erős szimbolikájú tettekben jelentek meg, mint a 2016-os nagycsütörtöki szertartás, ahol a katolikus egyházfő keresztény, muszlim és hindu [menekültek lábát mosta meg](#) a Szent Péter-bazilikában, ünnepi beszédében [kiemelve](#), „mindannyian ugyanannak az Istennek gyermei vagyunk.”

Ferenc pápa víziójában a „[találkozás kultúrája](#)” tehát a vallások és kultúrák békés találkozását jelenti, a Szentatya erre való törekvése pedig – Szent II. János Pál pápához hasonlóan – különösen látványos az [iszlám](#) vonatkozásában. Pontifikátusa első éveiben Ferenc pápa több muszlim országot is meglátogatott (Törökország, Marokkó, Azerbajdzsán), 2019 februárjában pedig történelmet írt azzal, hogy latin egyházfőként először lépett Arábia földjére, az Egyesült Arab Emírségek központjában, Abu-Dzabiban megrendezésre kerülő Emberi Testvériség Világnapja alkalmából. A több száz muszlim, keresztény, zsidó, hindu, buddhista és szikh képviselő előtt elmondott beszédében a pápa felidézte névadó szentjének, Assisi Szent Ferencnek 1219-es találkozását al-Kámil egyiptomi szultánnal, akik az ötödik kereszties hadjárat harcai közben is képesek voltak megelni a találkozás és a békés párbeszéd lehetőségét. Pontosán 800 évvel később Ferenc pápa Abu-Dzabiban a polgári lakosság számára mérhetetlen szenvedést hozó jemeni, iraki, szíriai és líbiai konfliktusok [befejezésére sürgetett](#): „Az emberi testvériség megköveteli tőlünk, a világ vallásainak képviselőitől, hogy minden részletében elutasítsuk a 'háború' szó helyeslését.” Beszédében a Szentatya nem kerülte el az olyan [kényes témák érintését](#) sem, mint az Emírségek részvételével zajló jemeni polgárháború, a nem muszlim kisebbségek diszkriminációja, az Öböl-államokba érkező bevándorlók helyzete, vagy a fiatalok radikalizációja.

A találkozó jelentőségét tovább növelte, hogy a pápa a szunnita iszlám világ legfőbb vallási központjának számító kairói al-Azhar Egyetem vezetőjével, Ahmad at-Tajjib imámmal közös nyilatkozatot írt alá, „Dokumentum az emberi testvériségről a világbéke és a békés együttélés érdekében” címmel. Az aláírást követően az imám közvetlenül „a kelet minden muszlim hívőjéhez” szólt, [arra buzdítva őket](#), hogy „öleljék át keresztény testvéreiket, akik a hívő muszlim ember társai.” A vallások közötti békés együttélés jegyében kelt [dokumentum](#) kiemeli a testvériségre való törekvés, a párbeszéd, a különbözőségek kölcsönös tiszteletének és az extremizmus leküzdésének fontosságát. E hangzatos célok mellett a nyilatkozat azt is „mély meggyőződéssel hangsúlyozza, hogy minden vallás eredeti tanítása a béke értékeiben”, a „harmonikus együttélésben” és a „kölcsönös tisztelet kultúrájában” gyökerezik. Ennek megteremtése a világ vallásainak [közös célja](#), hiszen a hit olyan transzcendens értéket ad az embernek, mely bármely vallás hívőjét arra kell, hogy készítse, hogy a másokban testvért lásson. Az ártatlanul megöltek, szegények, nyomorban élők, rászoruló, kirekesztettek, árvák, özvegyek, menekültek, valamint a lakóhelyükről és országukból elűzöttek nevében megfogalmazott nyilatkozat egyszersmind határozott hangvételű figyelemfelhívás a világ jelenlegi súlyos problémáira, külön kiemelve a fegyverkezési verseny, a társadalmi igazságtalanság, a korrupció, az egyenlőtlenség, az erkölcsi romlás, a terrorizmus, a hátrányos megkülönböztetés és a szélsőséges pusztító formáit.

Ferenc pápa Lampedusán, Lesboszon, Mianmarban vagy az Egyesült Államok és Mexikó határán tett látogatásaival a hontalanok és a válságövezetekben élők számára vitte el a remény üzenetét, ráirányítva a világ figyelmét a szenvedésre, a növekvő egyenlőtlenségre és a [migráció emberi tragédiáira](#). Az iraki látogatás tehát a szenvedők felkarolásáért tett misszió egyik újabb állomásának is tekinthető. Ráadásul Irakban a 2003 óta tartó politikai instabilitás, majd az Iszlám Állam (ISIS) pusztítása 2014 és 2017 között a végleges eltűnés szélére sodorta a többségi társadalomban mindig is [fontos szerepet betöltő](#) keresztény közösségeket, ami minden korábbinál aktuálisabbá tette a pápalátogatást. A mezopotámiai kereszténység a világ egyik legősibb, az első század óta folyamatosan működő keresztény közössége, az országban található bibliai helyszínek felkeresését pedig már XVI. Benedek és Szent II. János Pál pápa is tervbe vették, a látogatásra azonban először a Szaddam Husszeinnel való kapcsolat, később pedig a polgárháború miatt nem kerülhetett sor.

A legelesettebbek felé történő kéznyújtás mellett a pápa – követve a jezsuita rend történelmi hagyományait – a világ vezetőivel közvetlenül is igyekszik megtalálni a közös hangot. Ahogy az ENSZ-főtitkárral közös találkozásán [hangsúlyozta](#), „a dialógus, a diplomácia, a multilateralizmus és a nemzetközi szervezetek azok az eszközök, melyekkel a világnak a békét építeni, a népek és nemzetek közti egyetértést pedig erősíteni kell.” A pápa iraki látogatását az iraki és kurd politikusok, illetve a többségi síita és szunnita vallási vezetők egyaránt [támogatták](#), ami – lévén szó egy vallásilag és etnikailag rendkívül megosztott országról – a párbeszédet szorgalmazó szentszéki diplomácia újabb sikereként értékelhető. A Szentatya látogatására rendkívüli körülmények között került sor, amely önmagában is komoly üzenettel bírt. A Covid –19-világjárvány újabb hullámai miatt az iraki kórházak gyakorlatilag elérték kapacitásuk határait, a napi új megbetegedések száma 5000 fölé emelkedett. A pápa érkezésekor, 2021. március 4-én az összes regisztrált fertőzött száma elérte a 713 000 főt, március végére pedig [meghaladta a 800 000 főt](#). A vírus terjedése mellett a biztonsági aggályok is komoly kihívást jelentettek a szervezőknek: februárban [rakétatámadás érte](#) egy erbíli támaszpont környékét. 2021. január 21-én, egy Bagdadban elkövetett [dupla öngyilkos merénylet](#) több mint 30 halottat követelt, a támadást a ISIS vállalta magára. Ezzel párhuzamosan a dél-iraki főútvonalakon [rendszeres támadások](#) érik a nemzetközi katonai koalíció logisztikai konvojait.

A pápa március 5-én, pénteken reggel érkezett meg Bagdadba, ahol a repülőtéren Musztafa al-Kádimi miniszterelnök fogadta. A Szentatya ezután Barhám Száleh államfővel találkozott, beszédében az erőszak, az extremizmus, a szakadás és az intolerancia megszüntetésére hívta fel Irak népét, konkrét feladatként megjelölve a korrupció elleni harcot, a hatalommal való visszaélést és a jog tisztelését. Az állami protokoll után az iraki püspökökkel, papokkal, szerzetesekkel, seminaristákkal és hitoktatókkal találkozott a bagdadi Szabadító Miasszonyunk szírkatolikus székesegyházban, azon a helyen, ahol 2010. október 31-én iszlamista merénylők brutális támadást hajtottak végre a vasárnapi mise közben, mely

[58 ember életét oltotta ki](#). A „[béke zarándokaként](#)” a pápa felemelte szavát a kisebbségek jogaiért is, az ősi keresztény közösségek mellett külön kiemelve az országot sokat szenvedett jezidi közösségeit is.

A vallásközi párbeszéd szempontjából az iraki út legfontosabb eseményeire, melyek jelentőségükben az abu-dzabi találkozóhoz hasonlíthatóak, március 6-án, a pápalátogatás második napján került sor. A Szentatya először a síita iszlám világ központjába, Nedzsef városába utazott, hogy találkozzon Ali al-Szisztáni nagyajattalakkal. Kerbela mellett Nedzsef a síita iszlám legszentebb helye, a korai iszlám több fontos alakjának, köztük Ali kalifának a sírja is itt található. A „[harangok és minaretek](#)” közti történelmi találkozást hónapokon át, a legapróbb részletekig megtervezte a két vallási vezető stábja a háttérben. Szisztáni ajatollah szerény lakóházában mint zarándokot [fogadta a római pápát](#), a sajtó és a politikai vezetők teljes kizárásával. Ez a szimbolikus gesztus sokak szerint azt az üzenetet közvetítette, hogy a síita vezető elkötelezett a keresztény állampolgárok békéje, biztonsága és a többi állampolgárral teljesen egyenlő alkotmányos jogai mellett. A találkozókon konkrétan elhangzottokról keveset tudunk, az ajatollah [hivatalos honlapján](#) utólag megjelent tájékoztatás szerint Szisztáni kiemelte a vallási autoritások szerepét és felelősségét az iraki keresztények védelmében. A Vatikán [hivatalos kommunikéje](#) szerint Ferenc pápa megköszönte Szisztáninak, hogy Irak történelmének erőszakos fejezetei idején felemelte hangját a leggyegébbek és a legüldözöttebbek védelmében.

A 90 éves ajatollah visszavonultsága ellenére is kulcsfontosságú szereplője az iraki politikának. A nyilvánosság előtt csak ritkán szerepel, az iraki politikusoktól távol tartja magát, a politikai vitákba nem avatkozik bele. A pápa látogatása egyben a síita világ iraki szellemi központjának, a nedzsefi hauzának („szeminárium”) is szólt, ahol évszázadok óta a síita vallási és politikai élet legnagyobb alakjai művelődtek. Jól érzékelteti ezt Száleh elnök [kijelentése](#): „kurdként nem úgy tekintek Nedzsefre mint a síiták kizárólagos ügyére, mivel Nedzsef történelmi szószólója a kurdok jogainak is.” (Az iraki elnök itt Muhszin al-Hákim ajatollahnak az 1960-as években kelt [két fatvájára](#) gondolhatott, melyek megtiltották a síitáknak a kurdok és keresztények elleni atrocitásokat.) A vatikáni diplomácia szempontjából a vallások közti összefogás e mozzanatai a legszorosabban kapcsolódnak a pápalátogatás testvéri megbékélésről szóló üzenetéhez. Mindemellett a pápa nedzsefi látogatása az iszlám világ nézőpontjából is történelmi eseménynek számít. Ahogyan Abu-Dzabiban at-Tajjib imám számára lehetőség adatott a szunnita világ egyszemélyi képviselőjeként dialógust folytatni a pápával, úgy a találkozó Szisztáni és az iraki síiták szerepét illetően is meghatározó lehet. Irán árnyékában ugyanis a nedzsefi hauza eddigi kulturális és teológiai szerepéből kiemelkedve, talán először kapott [önálló nemzetközi figyelmet](#) a valláspolitikai párbeszédben. Nedzsefet elhagyva, a pápai látogatás Ur romjainál folytatódott, ahol a bibliai hagyomány szerint a Közel-Kelet vallásai által egyaránt tisztelt Ábrahám született. A Szentatya a több mint 4000 éves zikkurat árnyékában egy vallásközi találkozón vett részt, hogy keresztényekkel, muszlimokkal, jezidikkel, mándeusokkal és

zoroasztrianusokkal közösen imádkozzon. Ezek a történelmi vallások egyaránt ősatyjukként tisztelik Ábrahámot, így beszédében a Szentatya joggal utalt arra, hogy a találkozó egyben „[hazatérés](#)” is. A rendezvényen az ábrahámita vallások szent könyveiből olvastak fel részleteket. A pápa [fő üzenete](#) a terrorizmus és a vallás kapcsolatáról szólt, mint mondta: „egyetlen hívő sem maradhat csendben, amikor a terrorizmus kihasználja a vallásokat”, külön kiemelve a jezidi közösséget ért borzalmakat. Az Ur-síkságot elhagyva a pápa visszatért Bagdadba, ahol a nap végén szentmisét mutatott be a Szent József káld székesegyházban. A látogatás első szakasza tehát elsősorban a vallásközi párbeszédéről szólt. A fővárosba történő visszaérkezése után viszont a pápa programjában a keresztény egyházon belüli ökumenikus dialógus került előtérbe.

FERENC PÁPA AZ IRAKI KERESZTÉNYEK KÖRÉBEN

Ferenc pápa iraki látogatásának harmadik és egyben utolsó napja az iraki keresztényekről szólt. A pápa először Erbilbe, majd onnan helikopterrel Moszulba utazott, hogy meglátogassa az Ninivei-fennsíkon élő keresztényeket. A Tigris és az Eufrátesz folyók közt elterülő mezopotámiai síkság keresztény közösségei évtizedek óta nagy mepróbáltatások közepette élnek, ám helyzetükre csak az ISIS által előidézett exodus és pusztítás hívta fel a nemzetközi közvélemény figyelmét. A Ninivei-fennsíkra letekintve a pápa elé tárult az iraki kereszténység történelmének színtere – és a pusztítás, amit az Iszlám Állam hároméves megszállása (2014–2017) hagyott maga után. „Romboljátok le ezt a templomot, és három nap alatt felépítem!” – Ferenc pápa ezzel az [idézettel](#) (Jn 2,19) kilépett a vallásközi dialógusban használatos Ószövetségi terminológiából, hogy a feltámadás reményét és örömhírét közvetítő Újszövetség üzenetét hozza el Észak-Irak keresztényei számára. „A feltámadás ereje ugyanis képes a gyűlölet által hátrahagyott romokból is újjáéleszteni a közösségeket” – [hangsúlyozta](#) az egyházfő.

A Közel-Kelet kultúráját mélyen átszövő és meghatározó keresztény egyházak közel kétezer éves, [folyamatos jelenlétre](#) tekintenek vissza Szíria és Mezopotámia területén. [Felekezeti megoszlás szerint](#) az iraki keresztény egyházak közül a Káld Katolikus Egyház a legnépesebb, mely ún. unitus egyházként elismeri a pápa főségét. Az iraki kereszténységen belül erős jelenléttel bír továbbá a Szír Katolikus Egyház (szintén unitus egyház, központjuk azonban nem Irakban, hanem Libanonban található), a Szír Ortodox Egyház és az Örmény Ortodox Egyház, valamint Irak legősibb keresztény egyháza, az Asszír Keleti Egyház. Ezekben a közösségekben közös az, hogy történetüket közvetlenül Krisztustól és az apostolok első térítő útjaitól eredeztetik. Továbbá jelen vannak még római (helyi elnevezésük szerint latin rítusú) katolikusok, örmény katolikus és maronita felekezetek, valamint több protestáns kiségyház is, számuk azonban elenyésző.

Moszul és a Ninivei-fennsík történelmileg és demográfiailag is az iraki keresztények központjának számít. 2014-ig keresztény dominanciájú, nem egy esetben keresztény többségű városok és falvak találhatóak itt, melyek – sokszor két tűz között – az arab és kurd politikai és etnikai érintkezés határán helyezkednek el (ezek közül a legfontosabbak: Bartala, Bakhdida/Karakos, Karamles, Alkos, Tell-Aszkúf, Batnaja, Bakofa és Basika települések). Emellett a 20. század derekán robbanásszerűen beinduló városiasodással sokan Bagdadba, Erbilbe, Szulejmánijjába, Kirkukba, vagy akár Irak déli városaiba költöztek. Fontos látni, hogy az iraki keresztények visszaszorulása, bár az Iszlám Állam előrenyomulása-kor drámai méretekben felgyorsult, egy [hosszabb történelmi folyamat](#) eredménye. Az iraki keresztények emigrációja már az 1950-es években megkezdődött, majd minden nagyobb krízis (Irak–iráni háború, kuvaiti háború, ENSZ-szankciók, 2003-as amerikai invázió) újabb lökést jelentett.

A Szaddam-rezsim bukását követően a keresztények két oldalról is nyomás alá kerültek, egyfelől a szélsőséges dzsihadista csoportok, másfelől az új rendszer iszlamizálásában és vallási intoleranciában érdekelt síita milíciák fenyegették őket. A keresztények létszáma így a 2000-es években már [800 ezer főre csökkent](#). Az Iszlám Állam megjelenése 2014-ben vízválasztó volt a helyi keresztények életében, mivel Moszul elfoglalása (2014 júniusa) után a terrorista csapatok a környékbeli települések ellen is megindultak, az ott élő keresztény és más kisebbségek (shabak, jezidi stb.) tömeges exodusát idézve elő, elsősorban kurd területekre vagy külföldre. A több mint ezer éve keresztények által lakott települések gyakorlatilag kiürültek, a pusztítás szisztematikus volt. Bár a 2014 utáni iraki keresztény közösség létszámát továbbra is nehéz meghatározni, az egyházak becslései alapján egyfajta [közmegegyezéssel adat](#), hogy az iraki keresztények száma 200-250 ezer főre csökkent, a lakóházak mintegy [75-80 százalék](#)a pedig súlyos sérüléseket szenvedett vagy elpusztult. Akinek nem állt módjában a tengeren túl új életet kezdeni, azoknak legnagyobb része ma Kurdisztánban él. A Ninivei-fennsíkra [kevesen tértek vissza](#): Moszulba talán százan az egykori húszezerből, Bakhdida városába pedig a lakosság fele, mintegy 25 000 fő. Egyes keresztény falvak a mai napig néptelenek, mivel az újjáépítés nem indult meg, vagy mert a milíciák nem engedik vissza a keresztényeket, akiknek egykori lakóházaiba síita és shabak [telepéseket költöztettek be](#).

Ferenc pápa vasárnapi programja Moszulban kezdődött, ahol a Templom téren (Hosh al-Bieaa) felállított pódiumon néhány percre az egész világ figyelmét [ráirányította](#) az országot, a civilizáció bölcsőjét és a vallásos tisztelet ősi helyeit sújtó kegyetlenségre, mely sok ezer embert – muszlimokat, keresztényeket és jezidiket – elüldözött vagy megölt. Moszul utoljára 2017-ben szerepelt rendszeresen a nemzetközi hírekben, amikor újságírók szinte élőben közvetíthették a város visszafoglalásának brutális képsorait. A pápai beszéd helyszínéül szolgáló tér – ahova egykor négy különböző vallás temploma nyílt – a korábbi harcok epitenctrumában található, így a pápai látogatás megmutatta azt is, hogy milyen kevés helyreállítás történt az elmúlt négy évben, amióta a térségre irányuló

nemzetközi figyelem gyakorlatilag megszűnt. A kevés pozitív példa közé tartozik az Egyesült Arab Emírségek által finanszírozott, a vallási együttélést és toleranciát is kifejező [rekonstrukciós program](#), mely az abu-dzabi találkozó üzenetét a gyakorlatban is visszatükrözi. Ennek keretében az UNESCO világörökségi listáján szereplő, a 2017-es harcokban gyakorlatilag teljesen megsemmisült al-Núri mecset és a tőle néhány száz méterre található Domonkos-rendi Miasszonyunk „Órás”-templom (Al-Saa’a) és kolostor felújítása egyszerre kezdődött meg. Bár az újjáépítés útja hosszú, a Szentatya [arra kérte](#) azokat, akik visszatértek a városba, hogy „ne bátortalanodjanak el, ez a nap ugyanis megerősít abban, hogy a testvériség ereje maradandóbb a testvérgyilkosságnál, a remény hatalmasabb a gyűlöletnél, a béke pedig erősebb a háborúnál.” Ferenc pápa azt is [hangsúlyozta](#), hogy a keresztények „tragikus exodusa felbecsülhetetlen kár, nem csak az egyéneknek és közösségeknek, de az egész társadalomnak, amelyet elhagytak.”

Moszulból a Szentatya a 32 km-re található Bakhdida/Karakos városába ment (előbbi a település arámi/keresztény, utóbbi az oszmán kori neve), amelyet 2016. október 19-én [szabadítottak fel](#) az ISIS uralma alól, és amelyet azóta a helyi szerveződésű Nineveh Plain Protection Units (NPU) asszír milícia biztosít. Ferenc pápa a felújított Szeplőtelen Fogantatás (Al-Tahira) szír katolikus templomban mondott [beszédében](#) újjáépítésre, az élet újrakezdésére, és a megbocsátáson keresztül a vallási-kulturális sokszínűség megőrzésére buzdított. Az egyház [hangsúlyozta](#), hogy a hazatérő keresztények nincsenek egyedül, az Egyház és a nemzetközi közösség konkrét segítséggel is mellettük áll. Itt érdemes felidézni azt a dilemmát is, amely ezeket az újjáépítéseket jellemzi. A nemzetközi humanitárius és fejlesztési segítségnyújtásban nem szokás különbséget tenni a recipiensek között, ezért volt szokatlan a magyar kormány által választott, főként a keresztény közösségek támogatását célzó modell. Irakban, a Hungary Helps humanitárius és fejlesztési program keretében eddig több mint négy milliárd forint értékű támogatás került felhasználásra, főként az iraki keresztények, kisebb mértékben pedig a belső menekültek és jezidi közösségek támogatására. A magyar források fő célja a Ninivei-fennsíkon lerombolt keresztény települések újjáépítése és infrastrukturális fejlesztése, illetve iraki Kurdisztánban a menekültek által jelentősen túlterhelt erbíli oktatási és egészségügyi infrastruktúra fejlesztése és kapacitásbővítése.

Az iraki kereszténység még megmaradt közösségeinek megtartása komplex feladat, amelynek csak egyik része a fizikális létfeltételek biztosítása. Jelenleg a mindennapi élet hiányzó perspektívái (például a mezőgazdasági szektorban) és a kirívó társadalmi egyenlőtlenségek mind a hazatérés, mind a megmaradás elé komoly akadályt állítanak, amit nem lehet kizárólag pénzzel és újjáépítéssel megoldani. Ahogyan több iraki egyházi személy is [hangsúlyozta](#), „az iraki gazdasági és politikai rendszer annyira korrump, hogy ez a fajta segítség önmagában nem elegendő a keresztények hosszú távú hazatéréséhez”. Emmanuel Youkhana, az Asszír Keleti Egyház egyik vezetője pedig [úgy fogalmazott](#), „könnyebb templomokat visszaépíteni, mint a közösségeket”.

A Ninivei-síkságot elhagyva a pápai látogatás [záróakkordja](#) következett. A Szentatya visszament Erbilbe (a rossz biztonsági helyzet ellenére ezt a szakaszt autóval tette meg), ahol a járványhelyzet lehetőségeihez mérten sor került a pápalátogatásokkor már szokássá vált stadion-misére. A Franso Hariri stadionban, mely nevét egy 2001-ben meggyilkolt asszír-keresztény politikusról kapta, mintegy tízezer ember gyűlt össze, szigorú távolságtartással. Szentbeszédében a pápa újfent [bizakodásának](#) adott hangot és egyben bízta az összegyűlteket: „Mai nap első kézből láttam, hogy az Egyház él Irakban!” Ugyanakkor azt is kiemelte, hogy a béke feltétele az „ellenállás a revansvágy kísértésének.” A kurdisztáni régióban – elsősorban a kurdok által a nyugat felé mutatott politikai kép miatt – évtizedek óta sokkal stabilabb és nyitottabb a politikai légkör, ezért az itteni keresztények az ország más részeiben élőknél jobban képesek integrálódni a gazdasági és politikai életbe. Ugyanakkor a felszín alatt a kurd kormányzattal is [vannak konfliktusok](#), egyrészt, mivel a keresztény menekültek jelentősen terhelik a régió infrastruktúráját és munkaerőpiacát, másrészt, mivel a keresztények által elhagyott területek a kurd autonómhatóságok részét képezik, ami konfliktust okoz mind az iraki kormánnyal, mind pedig a síita milíciákkal.

Az erbíli mise végén a pápa még egyszer tanúságot tett az ökumenikus dialógus mellett, amikor [testvérként üdvözölte](#) az Asszír Keleti Egyház vezetőjét, III. Gewargis pátriárka-katolikoszt. Szintén fontos üzenettel bírt, hogy a szentmisét követően a pápa [találkozott Abdullah Kurdival](#), akinek hároméves kislánya 2015-ben egyik áldozatává és szimbolumává vált a Törökország felől elindult migrációs hullámnak. Alan Kurdi testvérével, Galibbal és édesanyjával, Rehannával együtt fulladt az Égei-tengerbe, miután az embercsempészek csónakja felborult. A kisgyermek élettelen testét a tenger később kisodorta a török partokra, ahol végül egy, az egész világot bejáró fotó készült róla. A szíriai kurd Kobani-ból származó családfő a tragédia után Erbilben telepedett le.

KONKLÚZIÓ

A Szentatya látogatása kevés kézzelfogható, ám annál több szimbolikus és üzenetértékű eredménnyel járt. Látogatása Ali al-Szisztáni nagyajátollahnál és az Ur városában megtartott találkozó egyértelműen a vallásközi párbeszéd eredményeit vitte tovább, annak újabb, fontos fejezeteként. Muszlim országokban tett korábbi útjai közül Ferenc pápa iraki látogatása leginkább az Egyesült Arab Emírségekben megtartott konferenciával kapcsolható össze. Bár az ajatollahal zárt körben, a médianyilvánosság kizárásával megrendezett találkozó látszólag szöges ellentéte a parádés külsőségek közepette aláírt Emberi Testvériség Nyilatkozatának, Irakban, ahol az ország évtizedes problémái rendre a szektáriánus erőszakban csúcsosodnak ki, épp az ilyen kétoldalú bizalom erősítések jelenthetik az első lépést egy toleránsabb vallási-etnikai

kisebbségpolitika felé. A vallások közötti összefogás valódi realitásának egyik ilyen szép példája az ISIS által elpusztított moszuli belvárosban a Núri mecset és a Miasszonyunk-templom és kolostor együttes felújítása. A pápa iraki útja során újra nemzetközi figyelem irányult az iraki keresztények helyzetére is, akik számára Ferenc pápa látogatása a megmaradás melletti lelkiert, az újjáépítés reményét, illetve bel- és külpolitikai figyelmet jelentett, még ha csak rövid időre is. Fontos azonban kiemelni, hogy a továbbra is instabil biztonsági helyzet, a rendszerszintű korrupció, illetve az újjáépítésre váró településeken a mindennapi boldogulás kilátástalansága miatt az iraki keresztények csak rendkívül lassan és csekély létszámban térnek haza őseik földjére. A látszólagos béke ellenére tehát az ország ősi keresztény közösségeit továbbra is az eltűnés veszélye fenyegeti.